

відносно елементарних та вищих рівнів. Важливо, що елементарні рівні можуть бути скомпенсовані включенням вищих форм організації психічної діяльності, пов'язаних із мовленням.

Отже, при ураженні різних ділянок кори головного мозку, поруч із мовленнєвими порушеннями, у дітей із моторною алалією відмічаються і немовленнєві порушення, що проявляються у недорозвитку як відносно елементарних, так і складних психічних процесів, пов'язаних із організацією та розвитком мовленнєвої системи [2].

У межах невербальної діяльності, функції правої та лівої півкуль зводяться до того, що «лівий мозок» відповідає за різні види праксису, у тому числі й зорового узагальнення та дискретно-логічного мислення, а «правий» домінує у здійсненні лицьового, кольорового, певного виду симультанного зорового гнозису, музичної функції [2].

Згідно з результатами аналізу наукових досліджень, будь-яка діяльність, у тому числі і художньо-мовленнєва, супроводжується емоціями. Вербальне позначення емоції реалізуються під час

емоційних переживань. Існують різні теорії стосовно ролі певних структур мозку у процесі формування емоцій. Отже, постає питання про локалізацію ділянок головного мозку, що відповідають за емоції. Це питання досліджували Є. Хомська, Н. Батова, М. Клекіна, С. Удачина, С. Квасовець та Davidson, 1993; Hauser, 1996; Camras, Holland & Patterson, 1993; Dimond, Farrington, & Johnson, 1976; Hughlings-Jackson, 1878/1959; Kinsbourne, 1978, та ін.

Аналіз науково-методичних джерел дав можливість дійти висновку, що дитина з моторною алалією має змогу отримати зразки правильного мовлення дорослих у процесі художньо-мовленнєвої діяльності, збагатити власне мовлення готовими синтаксичними конструкціями, що найбільш актуальним є для дітей із кінетичною або еферентною формою моторної алалії. Саме діти з моторною алалією, за дослідженнями В. Орфінської, Г. Мацієвської-Гуровець, А. Белової-Давід та ін., зазнають значних утруднень у доборі необхідних лексичних одиниць та програмуванні власного висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богуш А. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика / Богуш А. - Запоріжжя: Просвіта, 2000. - 216 с.
2. Визель Т.Г. Основы нейропсихологии: учеб. для студентов вузов / Т.Г. Визель - М.: АСТАстрель Транзиткнига, 2005. - 384, (16)с. - (Высшая школа)
3. Гавриш Н.В. Методика стимулювання мовленнєвої активності дошкільнят у процесі ознайомлення з художнім словом / Н.В. Гавриш // Наука і Освіта. Науково-практичний журнал Південного Наукового Центру АПН України. - 2006. - №6. - С. 92-95.
4. Логопедія. Підручник, 2-ге видання, перероб. та доповн. / За ред. М.К. Шеремет. - К.: Видавничий дім "Слово", 2010. - 672 с.

УДК: 373.2-053.264:612.821.2

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ УЯВИ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ

Базима Н.В.

Папп І.І.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

В статті представлено дослідження особливостей розвитку вербальної уяви у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня.

В статье представлено исследование особенностей развития вербального воображения у детей старшего дошкольного возраста с ОНР ІІІ уровня.

The investigation of the peculiarities preschool children's with ІІІ level of general speech deficiency verbal imagination is represented in this article.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, діти старшого дошкільного віку, уява, вербальна уява, завдання.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, дети старшего дошкольного возраста, воображение, вербальная воображение, задания.

Key words: general general speech deficiency, children of preschool age, imagination, verbal imagination, tasks

Становлення і модернізація національної системи спеціальної освіти визначає одним із важливих напрямків розвиток усіх психічних процесів у дітей з особливостями психофізичного розвитку, і,

зокрема, у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

За даними психологічних досліджень, пізнавальна діяльність дітей із порушеннями мовлення

має певні особливості. Так, відомо (Д.Б.Ельконін, В.О.Калягін, О.М.Мастюкова, М.К.Шеремет та ін.), що вивчення психолого-педагогічних основ формування пізнавальної діяльності у дітей з тяжкими порушеннями мовлення є актуальним не лише з точки зору визначення змісту корекційно-логопедичної роботи, а й з огляду на вивчення особистісних якостей даної категорії дітей, які, у свою чергу, можуть завадити, або ж, навпаки, спонукати до позитивної результативності у подальшій навчальній діяльності.

Одним із психічних процесів, що відіграє важливу роль у розвитку мовленнєвої діяльності, мисленнєвих операцій, а також становлення загальних та спеціальних здібностей є уява. Багато вчених (Л.С.Виготський, В.П.Глухов, О.М.Дяченко, С.В.Дьякова, С.П.Кондрашов, О.О.Леонтьєв, О.Р.Лурія) присвятили свої праці дослідженню саме цієї проблеми. [2].

Уява є важливим аспектом оволодіння знаннями, уміннями і навичками у процесі будь-якої діяльності. Уява – це психічний процес, що полягає у створенні нових образів на основі уявлень, набутих з попереднього досвіду. Розвиток уяви пов'язаний з розвитком сприймання, що забезпечує запас яскравих і чітких образів, які трансформуються в образи уяви, завдяки абстрагуючій діяльності мислення [3].

Вважається, що фізіологічний механізм уявлення знаходиться не лише в корі великих півкуль головного мозку, а і в глибоких його відділах (в гіпоталамо-лімбічній системі). Завдяки пластичності мозкових клітин, попередній досвід не лише зберігається, відновлюється, але й творчо перероблюється. Цю творчу діяльність, засновану на комбінуванні елементів попереднього досвіду і створенні нового, в психології і називають уявою [2].

До характерних проявів уяви відносять: продуктивність (продуктивна властивість творчого уявлення, яка визначається загальною кількістю відповідей), пластичність (здатність до швидкого переключення і визначається числом класів (груп) даних відповідей) та оригінальність (своєрідне творче уявлення, незвичний підхід до проблеми і визначається кількістю рідко вжитих відповідей, незвичним застосуванням елементів, оригінальністю структури відповіді). [2]

Уява дитини старшого дошкільного віку дуже близько диференціюється та інтегрується з іншими психічними процесами (сприймання, мислення, пам'ять, уявлення, мовлення). Результат уяви можна оцінювати (О.Р.Лурія, 1998 р.) по чуттєвості до проблеми, здатності до синтезу, здатності до відтворення недостаючих деталей, дивергентності мислення (вміння не йти по відомому шляху), передбачливості мислення (здатність проникати в невідоме), плавності думки (плавності мовлення).

У своїх працях вчені підкреслюють тісний зв'язок уяви і мовлення. Зокрема, Л.С.Виготський писав: «Спостереження за розвитком уяви виявило залежність цієї функції від розвитку мовлення. Затримка у розвитку мовлення... знаменує собою і затримку розвитку уяви. Дослідження вказують, що затримані в своєму мовленнєвому розвитку діти виявляються надзвичайно відсталими і в розвитку своєї уяви. Діти, мовленнєвий розвиток яких йде по викривленому шляху, виявляються у той же час дітьми з надзвичайною бідністю, убогістю, а іноді і позитивно рудиментарними формами уяви» [1].

Загальновідомо, що творчість завжди передбачає створення чогось нового, невідомого і в цьому розумінні протилежного тому, що вже відомо. Але перед тим, як створити щось нове, необхідно це нове створити в себе в уяві. Мовлення по своїй сутності є творчим процесом, перш за все в силу орієнтування на постійно змінну ситуацію [2].

Суттєвий вклад в розвиток дитячої уяви вносить засвоєння мовлення, а затримка мовленнєвого розвитку призводить до відставання в розвитку мислення та вербальної уяви. Мовлення звільняє дитину від опосередкованих вражень, дозволяє вийти за їх межі. На думку О.Р.Лурії (1998), це призводить до створення іншої дійсності.

Багаточисельні дослідження останніх років підтверджують, що розвинена уява, зокрема, вербальна, є одним із показників готовності дитини до школи [3].

Нами було проведено вивчення питання взаємозв'язку мовлення і вербальної уяви у групі із десяти дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. Дослідження проводилося на базі ДНЗ №395 м. Києва для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Для співставлення результатів паралельно була обстежена контрольна група із десяти дітей того ж віку ДНЗ №156 м. Києва та така сама зі кількістю і віком група дітей цього ж садочка, які мають незначні порушення вимови.

В основу дослідження був покладений метод експерименту. Для з'ясування особливостей уяви у даних груп дітей були використані гра із звуками «Круги на воді» модифіковану із вправи Дж.Родарі, гру «Прикрась слово», гру-завдання «Телефон» та завдання «Склади розповідь». Аналіз результатів проводився на основі порівняння отриманих даних у групах дітей з тяжкими порушеннями мовлення, незначних порушень вимови і без мовленнєвих порушень.

Результати, отримані під час виконання даних вправ, допомогли більш змістовно охарактеризувати особливості стану вербальної уяви у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня та визначити напрями корекційної роботи.

Таблиця 1

Результати дослідження рівня розвитку вербальної уяви (за рівнями, у %)

Рівень розвитку вербальної уяви	Діти з N мовлення	Діти з порушеннями вимови декількох звуків	Діти з ЗНМ III рівня
Високий рівень	51,25 %	17,5 %	7,5 %
Середній рівень	42,5 %	60 %	27,5 %
Низький рівень	6,25 %	22,5 %	65 %

Таким чином, за результатами дослідження встановлено, що діти старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня мають нижчий рівень розвитку вербальної уяви, ніж діти із незначними порушеннями мовлення, і тим більше, ніж діти з нормальним мовленнєвим розвитком.

У цілому для дітей з мовленнєвим недорозвиненням характерні: недостатня рухливість, інертність, затримання на окремих видах діяльності, швидка виснажливість процесів уваги та уяви, використання штамів та одноманітність, їм потрібно значно більше часу для включення в роботу, у процесі роботи відзначається значна кількість тривалих пауз, спостерігається недостатня точність предметних образів – уявлень, бідний запас загальних знань про навколишній світ, складність у створенні уявної ситуації.

Під час діагностики актуального рівня взаємозв'язку вербальної уяви і мовлення було виявлено значні потенційні можливості у старших дошкільників з ЗНМ III рівня щодо розвитку уяви в умовах спеціального корекційного навчання.

Можна передбачити, що корекційна робота з розвитку уяви може включати цілу систему поетапного навчання з поступових наростанням складності і обсягу завдань, з урахуванням віку, психофізичного розвитку індивідуальних особливостей дитини.

Цілеспрямований вплив на розвиток вербальної уяви передбачає такі завдання:

- розширення кругозору дітей;
- збагачення їх сенсорного досвіду;
- розвиток і активізація мовлення;
- навчання прийомам оперування образами і уявленнями. [4]

Зробивши аналіз літературних джерел [1], [2], [4] з питання розвитку уяви у дітей з порушеннями мовлення, ми пропонуємо комплекс завдань-вправ для формування вербальної уяви у дітей із ЗНМ III рівня:

Вправа №1. «Що я задумав» (За допомогою міміки жестів один учень показує іншим дітям задумане слово, записане на аркуші паперу. Учні намагаються його відгадати, вимовляючи свої варіанти по черзі вголос. Усі слова стосуються визначеної лексичної теми).

Вправа №2. «Відгадай» (Учні по черзі уявляють себе людьми різних професій (лікарем, учителем, перукарем), тваринами (півником, ведмедем, котиком), предметами (будильником, телефоном, годинником) і демонструють обраний жести, мімкою, імітацією звуків).

Вправа №3. «Склади оповідання» (За поданим початком і кінцівкою, на задану тему (наприклад про неслухняного хлопчика або вередливі дівчинку), діти складають розповідь з умовою, що вона матиме щасливий кінець).

Вправа №4. «Створи казку» (За малюнками або ілюстраціями до казки чи оповідання, прочитаного дорослим, діти самостійно придумують казку з новим варіантом розвитку сюжету)

Вправа №5. «Казкова мозаїка» (За декількома ілюстраціями до різних казок учень створює власну казку, об'єднавши казки за сюжетом, придумавши закінчення).

Вправа №6. «Нові можливості використання знайомого предмета» (Учням пропонується з метою розвитку здатності варіювати образи уяви, придумати способи використання знайомого предмета в нових ситуаціях (наприклад, цеглину використовують у будівництві; книжку використовують для навчання; люжку використовують для їжі; а де ще можна застосувати дані предмети)

Вправа №7. «Живий звук» (Учням пропонується уявити і описати звук (дощ, дзвоник, скрип дверей): який він – товстий чи тонкий, широкий чи вузький, добрий чи злий, гострий чи тупий) [5].

Всі завдання мають корекційно-розвивальний характер з комплексом дидактичного

навантаження, яке дозволяє використовувати різні види діяльності дітей. Система завдань розроблена таким чином, щоб кожен логопед або вихователь міг

використовувати їх як на комплексних так і індивідуальних заняттях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психолог. очерк. – М.: Просвещение. – 1991. – 94с.
2. Калягин В.А. Логопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.А.Калягин, Т.С.Овчинникова. - М.: Академия, 2006. — 320 с.
3. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За редакцією академіка В.І. Бондаря. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 404 с.
4. Трошин О.В., Жулина Е.В. Логопсихология: Учебное пособие. – М.: ТЦ Сфера, 2005. – с. 111-118.
5. Явоненко М. Розвиток уяви та літературних здібностей молодших школярів.// Початкова школа. – 2003. - №3. – С.16-17
6. <http://volodarka-nvo.org.ua>

УДК 376.1-056.264:801.6-053.4:616.89-008.434.3

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОЦЕСУ КОРЕКЦІЇ ПРОСОДИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИЗАРТРИЄЮ ЗАСОБАМИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РИТМІКИ

Боряк О.В.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті наданий теоретичний аналіз сучасних психолого-педагогічних умов здійснення логокорекційного процесу. Автором визначені та обґрунтовані психолого-педагогічні умови впровадження процесу корекції просодичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією під час проведення занять з логоритміки.

В статье дан теоретический анализ современных психолого-педагогических условий осуществления коррекционного процесса в логопедии. Автором определены и обоснованы психолого-педагогические условия процесса коррекции просодической стороны речи у детей старшего дошкольного возраста с дизартрией во время проведения занятий по логоритмике.

In this article it is said about the range of problems of corrections help children with dysarthria and it is marked out psychology-pedagogical conditions of correction process of prosodic speech with logarithmical among senior preschool children with dysarthria.

Ключові слова: просодична сторона мовлення, психолого-педагогічні умови, логопедична ритміка, дизартрія.

Ключевые слова: просодическая сторона речи, психолого-педагогические условия, логопедическая ритмика, дизартрия.

Key words: prosodic speech, psychology-pedagogical conditions, logarithmical, dysarthria.

Ознакою гуманізації сучасного педагогічного процесу є глибокі зміни в його організації, перш за все у створенні умов для становлення цілісної особистості дитини [4, с.100]. Перед логопедами існує серйозна багатоаспектна проблема вибору стратегії здійснення ефективного логокорекційного процесу, особливо по відношенню до дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Розв'язання даної проблеми дозволить використовувати всі переваги, та уникати перешкод, які б вплинули на результативність та якість корекційної роботи.

Тяжкі порушення мовлення (далі ТПМ) об'єднують різні види мовленнєвої патології, які потребують диференційованих підходів щодо їх корекції і вибору методів навчання [3]. На сучасному

етапі до ТПМ відносять: ринолалію, дизартрію, алалію, афазію, заїкання.

У спеціальній педагогіці дизартрія визначається як порушення звуковимови, голосоутворення і просодики, що обумовлене недостатністю іннервації м'язів мовленнєвого апарату, дихального, голосового, артикуляції (О.Ф.Архипова, С.Ю.Конопляста, Л.В.Лопатіна, О.М.Правдіна-Вінарська, З.М.Серебрякова, Н.Г.Пахомова, М.К.Шеремат та ін.). Як відомо, під час виникнення дизартрії порушується руховий механізм мовлення за рахунок органічного ураження центральної нервової системи. Структуру дефекту при дизартрії складає порушення всієї вимовної сторони мовлення і немовленнєвих процесів: